

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/sprawiedliwosc [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Justice]

Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Justice for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://www.gov.pl/web/justice> [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości]

Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Sprawiedliwości wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

SEKCJA PIERWSZA

SPRAWA LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

(Skarga nr 66424/09)

WYROK

Art 8 • Życie rodzinne • Odrzucenie przez dyrektora zakładu karnego wniosków skazanego więźnia o widzenia małżeńskie bez dozoru było należycie uzasadnione, a nie arbitralne lub oczywiście nieuzasadnione w okolicznościach danej sprawy • Zaskarżony środek stanowi część systemu przywilejów dla więźniów związanych z ich zachowaniem i obejmującego nieodłączny element uznaniowości

Art 35 ust. 1 • Skarga wniesiona do sądu okręgowego stanowi skuteczny środek odwoławczy przewidziany prawem wewnętrznym od decyzji dyrektora zakładu karnego o odmowie udzielenia zgody na widzenie małżeńskie.

STRASBURG

1 lipca 2021

OSTATECZNY
01/10/2021

Wyrok stanie się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w art. 44 ust. 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

WYROK W SPRAWIE LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

W sprawie Lesław Wójcik przeciwko Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Sekcja Pierwsza) zasiadając jako Izba w składzie:

Tim Eicke, *Przewodniczący*,

Krzysztof Wojtyczek,

Armen Harutyunyan,

Pauliine Koskelo,

Jovan Ilievski,

Gilberto Felici,

Linus-Alexandre Sicilianos, *sędziowie*,

oraz Liv Tigerstedt, *Zastępca Kanclerza Sekcji*,

obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 8 czerwca 2021 r., wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 66424/09) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej wniesionej do Trybunału w dniu 25 listopada 2009 r. na podstawie art. 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”) przez obywatela polskiego – p. Lesława Wójcika („skarżący”).

2. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej („Rząd”) był reprezentowany przez swojego pełnomocnika, p. J. Wołosiewicza, następnie przez p. J. Chrzanowską, a później przez pana J. Sobczaka z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący zarzucił w szczególności, że nieuzasadnione i niewspółmierne ograniczenia jego prawa do odbywania prywatnych widzeń małżeńskich w zakładzie karnym stanowiły naruszenie art. 8 Konwencji.

4. W dniu 13 grudnia 2011 r. skarga została zakomunikowana Rządowi.

5. W dniu 17 kwietnia 2012 r. Trybunał uwzględnił wniosek Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z siedzibą w Polsce o udzielenie zezwolenia na zgłoszenie interwencji strony trzeciej (art. 36 ust. 2 Konwencji i Reguła 44 § 3 [Regulaminu Trybunału]).

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

6. Okoliczności faktyczne sprawy, przedstawione przez strony, można streścić w następujący sposób.

A. Chronologia odbywania przez skarżącego kary pozbawienia wolności

7. Skarżący został pozbawiony wolności w związku z dwoma prowadzonymi przeciwko niemu postępowaniami karnymi. W dniu 19 stycznia 2007 r. Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu uznał skarżącego za winnego szeregu przestępstw, w tym rozboju, fałszowania środków płatniczych i niszczenia mienia oraz skazał go na karę pięciu lat pozbawienia wolności (sprawa o sygn. akt: II AKa 35/07). W dniu 6 marca 2009 r. Sąd Rejonowy w Tarnobrzegu uznał go za winnego rozboju i pobicia oraz wymierzył mu karę trzech lat i sześciu miesięcy pozbawienia wolności (sprawa o sygn. akt: II K 84/08).

8. W okresie od dnia 11 września 2009 r. do 22 listopada 2010 r. oraz od 24 stycznia do 14 czerwca 2011 r. skarżący odbywał karę pozbawienia wolności na zmianę w Zakładzie Karnym w Rzeszowie i w Szpitalu Aresztu Śledczego w Krakowie. Pomiedzy tymi dwoma okresami oraz w ostatnim z wyżej wymienionych dni skarżący uzyskał zezwolenie na czasowe opuszczenie zakładu karnego z uwagi na dolegliwości kardiologiczne, na które cierpiał.

9. W okresie od 15 lipca do 21 grudnia 2011 r. skarżący kontynuował odbywanie kary pozbawienia wolności; następnie został przeniesiony do Zakładów Karnych we Wrocławiu i Rzeszowie oraz do Aresztu Śledczego w Katowicach. W dniu 21 grudnia 2011 r. ponownie udzielono mu zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego ze względu na stan zdrowia.

10. W dniu 13 czerwca 2012 r. skarżącego przeniesiono do zakładu karnego typu otwartego w Chmielowie.

B. Zachowanie skarżącego w zakładzie karnym i regularne wizyty jego żony i krewnych

11. Skarżący zawarł związek małżeński w 2008 r. Ze swoją żoną miał dziecko. Od początku pobytu w areszcie po wyroku skazującym regularnie składał wnioski o widzenie się z żoną, dzieckiem, rodzicami, dwoma braćmi i siostrą. Ponadto skarżący składał wnioski o prywatne widzenia małżeńskie, inaczej określane mianem „widzeń intymnych”, które odbywają się w oddzielnym pomieszczeniu bez dozoru funkcjonariusza służby więziennej.

12. W pierwszym okresie pozbawienia wolności po wydaniu wyroku skazującego (w okresie od września 2009 r. do listopada 2010 r.) skarżący odbywał średnio trzy widzenia dozorowane miesięcznie, co w sumie dało trzydzieści siedem widzeń (trzydzieści w Zakładzie Karnym w Rzeszowie i siedem w Areszcie Śledczym w Krakowie). Liczba ta obejmowała siedem widzeń bez dozoru z żoną skarżącego.

WYROK W SPRAWIE LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

13. Wydaje się, że w październiku 2009 r. administracja zakładu karnego złożyła pięć wniosków o ukaranie skarżącego za różne przekroczenia dyscyplinarne. W dniu 14 października 2009 r. skarżącego ukarano umieszczeniem w celi izolacyjnej na okres czternastu dni.

14. W dniu 9 listopada 2009 r. wychowawca skarżącego przychylił się do jego wniosku o widzenie małżeńskie z uwagi na poprawę jego zachowania. W dniu 23 listopada 2009 r. dyrektor zakładu karnego podjął decyzję o nieudzieleniu zgody na widzenie i zamiast tego wydał oficjalną pochwałę, do czasu utrwalenia się dobrego zachowania skarżącego.

15. W dniu 19 stycznia 2010 r. – po tym jak zwrócił się do funkcjonariuszy eskortujących go do szpitala w dniu 12 stycznia 2010 r. o uwolnienie go w zamian za przyszłą korzyść finansową – skarżący został ukarany dyscyplinarnie: przez okres czternastu dni nie wolno mu było odbywać żadnych widzeń ani wykonywać połączeń telefonicznych. W dniu 26 lutego 2010 r., podczas wizyty u dentysty, skarżący nawiązał niedozwolony kontakt z rodziną. Zdarzenia te zostały zgłoszone prokuraturze.

16. Jak wynika z dokumentów przedłożonych Trybunałowi, przez cały okres pierwszego pozbawienia wolności skarżący był arogancki i niechętny do współpracy (w ciągu pierwszych dziesięciu miesięcy pobytu w Zakładzie Karnym w Rzeszowie sporządzono trzynaście wniosków o ukaranie dyscyplinarne), jednakże czasami wykazywał właściwą postawę. W związku z dobrowolnym zaangażowaniem się w pracę i zajęcia w zakładzie penitencjarnym często składał wnioski o nagrodę w postaci widzeń małżeńskich.

17. Podczas drugiego okresu odbywania kary pozbawienia wolności, od stycznia do czerwca 2011 r., skarżącemu przyznano trzynaście dozorowanych widzeń rodzinnych, w tym trzy widzenia małżeńskie bez dozoru. Zgodnie z informacją przedstawioną Trybunałowi przez skarżącego, cztery wnioski o widzenie małżeńskie oraz dwa wnioski o dodatkowe widzenia rodzinne rozpatrzono odmownie.

18. Podczas trzeciego okresu odbywania kary pozbawienia wolności, od lipca do grudnia 2011 r., trzynaście wniosków o widzenia rodzinne złożonych przez skarżącego, w tym o trzy widzenia małżeńskie bez dozoru, rozpatrzono pozytywnie. Dwa wnioski o widzenia małżeńskie rozpatrzono odmownie, a zgodnie z informacją przekazaną Trybunałowi przez Rząd, dwa rozpatrzono pozytywnie (wnioski złożone w dniach 12 i 21 listopada 2011 r.). Zgodnie z informacją przedstawioną Trybunałowi przez skarżącego, podczas trzeciego odbywania kary pozbawienia wolności wyrażono zgodę tylko na jedno widzenie małżeńskie bez dozoru w Zakładzie Karnym we Wrocławiu.

19. Opisane poniżej widzenia dozorowane, które zwane są również „widzeniami przy stoliku”, odbywały się we wspólnej sali, gdzie skarżący mógł spotykać się osobiście z odwiedzającymi go osobami w obecności

funkcjonariusza służby więziennej. Podczas tych widzeń skarżący nie mógł pocałować ani przytulić swojej żony.

C. Odmowa wyrażenia zgody na widzenia małżeńskie bez dozoru i skarga skarżącego

1. Odmowne rozpatrzenie wniosków składanych przez skarżącego

20. Podczas pierwszego okresu pozbawienia wolności po skazaniu (w okresie od września 2009 r. do listopada 2010 r.) czternaście wniosków o widzenie małżeńskie składanych przez skarżącego lub jego żonę rozpatrzono odmownie.

21. Wydaje się, że skarżący złożył swój pierwszy wniosek o widzenie małżeńskie w dniu 25 września 2009 r. Udzielenia zgody na to widzenie odmówiono cztery dni później (zob. paragraf 25 poniżej). Wnioski o dodatkowe widzenia rodzinne rozpatrzono odmownie dziewięciokrotnie podczas jego pierwszego okresu pozbawienia wolności.

22. W swoich licznych wnioskach o widzenie małżeńskie, w tym wnioskach złożonych w dniach 17 marca 2010 r. i 19 września 2011 r., skarżący stwierdził, że intymny kontakt jest potrzebny jemu i jego żonie w celu utrzymania więzi małżeńskich. Chcieli oni również począć kolejne dziecko. Kontakt podczas dozorowanych widzeń rodzinnych był zbyt ograniczony, a jego relacje z żoną na tym ucierpiały. W wielu kolejnych wnioskach skarżący wskazywał również na zaawansowany stopień swojej resocjalizacji i dobre zachowanie, udział w pracach nad stroną internetową zakładu karnego, przygotowywanie plakatów informacyjnych, pomoc w sprzątaniu skrzydła więziennego oraz organizowanie spotkań religijnych. Zdaniem skarżącego świadczyło to o jego wyróżniającym się zachowaniu i uzasadniało przyznanie mu nagrody.

23. Skarżący podnosił w skardze do Trybunału, że odmowa udzielenia zgody na widzenia małżeńskie nie została należycie uzasadniona i została mu przekazana wyłącznie w formie ustnej przez jego wychowawców więziennych.

24. Rząd podnosił w swoim stanowisku przedstawionym Trybunałowi, że każdorazowo odmowa udzielenia zgody na widzenie małżeńskie była przekazywana w formie odręcznej notatki zamieszczanej (przez dyrektora danego zakładu karnego lub jego zastępcę) na pisemnym wniosku skarżącego.

Podstawą każdej takiej odmowy była naganna postawa i zachowanie skarżącego. Z kolei taka ocena jego postawy i zachowania dokonywana była na podstawie pisemnych sprawozdań na temat zachowania skarżącego sporządzanych przez administrację penitencjarną.

25. Rząd następnie przedłożył Trybunałowi kopie czternastu wniosków skarżącego o widzenia małżeńskie. Zostały one złożone w następujących dniach: 25 września oraz 2 i 18 listopada 2009 r., 4 stycznia oraz 8 i 17 marca,

WYROK W SPRAWIE LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

1, 21 i 28 czerwca oraz 6 lipca 2010 r., a także 26 i 31 stycznia, 19 września oraz 7 listopada 2011 r. (zob. paragraf 20 powyżej).

Wszystkie powyższe wnioski rozpatrzono odmownie.

26. Odręczna notatka umieszczona na wniosku z dnia 17 marca 2010 r. ma następującą treść: „Odmownie (poinformować skazanego) 18 marca 2010 r.”. Notatka zawiera nieczytelny podpis i jest opatrzona pieczętą Zastępcy Dyrektora Zakładu Karnego w Rzeszowie.

Trybunałowi przedłożono jednostronicową kopię tego dokumentu, którego oryginał wydaje się jednak liczyć dwie strony.

27. Odręczna notatka na górze pierwszej strony wniosku z dnia 19 września 2011 r. ma następującą treść: „Odmownie 20.09.2011 r.”. Notatka zawiera nieczytelny podpis i jest opatrzona pieczętą Zastępcy Dyrektora Zakładu Karnego w Rzeszowie.

Na drugiej stronie tego dokumentu umieszczono dodatkową odręczną notatkę, która została podpisana i opatrzona pieczętą wychowawcy skarżącego w dniu 19 września 2011 r. Notatka ta ma cztery linijki i następującą treść: „Wniosek nie został uwzględniony; względy wychowawcze; poinformowałem osadzonego o możliwości wnioskowania o ww. widzenie w trybie nagrodowym; brak szczególnych przesłanek.”

28. Na pozostałych wnioskach o widzenia małżeńskie umieszczono podobne odręczne notatki zawierające: słowo „odmownie”, datę, pieczętę i nieczytelny podpis Zastępcy Dyrektora Zakładu Karnego w Rzeszowie (na trzynastu wnioskach) lub Zastępcy Dyrektora Karnego we Wrocławiu (wniosek z dnia 7 listopada 2011 r.).

Na wnioskach tych umieszczono dodatkowe notatki odręczne, które zawierają nieczytelne podpisy (i które opatrzone pieczętami) wychowawców skarżącego. Notatki te mają następującą treść: „Nie popieram”. „Jest to forma nagrody, na którą skazany w tej chwili nie zasługuje” oraz „Poinformowałem [skarżącego] o możliwości wnioskowania o takie widzenie w trybie nagrodowym”.

Liczne notatki sporządzone przez wychowawców skarżącego zawierają również krótkie odręczne informacje tej treści, że „zachowanie skazanego było nie do przyjęcia”; że złożono wnioski o ukaranie dyscyplinarne; że skarżący już odbył dodatkowe widzenia dozorowane ze swoimi krewnymi; bądź, że istnieje hierarchia nagród i nie może on wybierać nagród według własnego uznania.

29. Rząd stwierdził, że poza odmową z powodu nagannego zachowania skarżącego, jeden wniosek o widzenie małżeńskie (złożony przez skarżącego w dniu 7 listopada 2011 r.) został ustnie odrzucony przez Dyrektora Zakładu Karnego we Wrocławiu, ponieważ żona skarżącego nie przesłała pisma zawierającego zgodę na proponowane widzenie małżeńskie. Rząd przedłożył Trybunałowi kopię odręcznie sporządzonego wniosku skarżącego. Na dokumencie widnieje nieczytelny podpis oraz odręczne notatki, z których wynika, że skarżący został dopiero co przeniesiony z innego zakładu karnego

bez dotyczącej go dokumentacji więziennej oraz że jego tymczasowa dokumentacja nie zawierała pisemnej zgody jego żony.

30. Trybunałowi przedłożono również dwa formularze z dnia 21 listopada i 12 grudnia 2011 r., w których wychowawca skarżącego w Zakładzie Karnym we Wrocławiu zalecał przychylenie się do wniosków skarżącego o widzenie małżeńskie z uwagi na jego dobre zachowanie i udział w pracach nad plakatem informacyjnym.

2. Odmowne rozpatrzenie wniosków składanych przez żonę skarżącego

31. Niezależnie od wniosków samego skarżącego, jego żona złożyła kilka wniosków o widzenie małżeńskie, twierdząc, że para dopiero co zawarła związek małżeński i stara się o kolejne dziecko. Każdy z tych wniosków został rozpatrzony odmownie w formie pisemnej odpowiedzi podpisanej przez dyrektora zakładu karnego lub jego zastępcę i przesłanej żonie skarżącego, a kopie tych odpowiedzi zostały przekazane skarżącemu w zakładzie karnym.

32. Trybunałowi przedłożono pisma z dnia 17 i 28 grudnia 2009 r. oraz 12 lutego, 17 i 23 marca 2010 r. oraz 28 maja 2010 r., w których Zastępca Dyrektora Zakładu Karnego w Rzeszowie rozpatrzył odmownie sześć wniosków żony skarżącego o widzenie małżeńskie. W pięciu z sześciu pism stwierdzono, nie podając żadnych szczegółów, że skarżący nie zasługuje na nagrodę w tej formie. Ponadto, w dniu 25 marca 2010 r. Dyrektor Zakładu Karnego w Rzeszowie poinformował żonę skarżącego w bardziej szczegółowy sposób, że widzenia małżeńskie mogą być przyznane wyłącznie jako nagroda – za dobre sprawowanie lub w ramach zachęty – tylko wtedy, gdy jest to szczególnie uzasadnione warunkami rodzinnymi lub osobistymi więźnia. Skarżący nie kwalifikował się do żadnej z tych kategorii. Jego wychowawcy więzienni jednogłośnie uznali, że jego zachowanie było wysoce naganne. Złożono wiele wniosków o wymierzenie skarżącemu kar dyscyplinarnych. Jego zachowanie nie uległo poprawie. Próby zachęcenia do dobrego zachowania, takie jak przyznanie dodatkowych dozorowanych widzeń z rodzeństwem skarżącego, nie przyniosły oczekiwanego skutku.

D. Skargi skarżącego na odmowne rozpatrzenie wniosków o widzenia małżeńskie

1. Skargi na podstawie art. 7 Kodeksu karnego wykonawczego

33. W dniu 18 marca 2010 r. Dyrektor Zakładu Karnego w Rzeszowie odmówił skarżącemu udzielenia zgody na widzenie małżeńskie z jego żoną. Decyzja ta została wydana w formie notatki sporządzonej odręcznie na wniosku skarżącego z dnia 17 marca 2010 r. (zob. paragraf 22 powyżej). W nieokreślonym dniu skarżący złożył do sędziego penitencjarnego Sądu Okręgowego w Rzeszowie skargę na tę decyzję. Skarżący powołał się

w szczególności na art. 8 Europejskiej konwencji praw człowieka oraz art. 141 Kodeksu karnego wykonawczego) („Kodeks”), podnosząc zasadniczo, że zasługiwał na udzielenie mu wnioskowanego widzenia.

34. W związku z powyższą skargą sędzia penitencjarny uzyskał sprawozdanie z czynności wyjaśniających dotyczące zachowania skarżącego datowane na 16 kwietnia 2010 r. i podpisane przez Zastępcę Dyrektora Zakładu Karnego w Rzeszowie oraz pracowników niższego szczebla tej jednostki. W dokumencie tym wskazano, że w dniu 18 marca 2010 r. zastępca dyrektora rozpatrzył odmownie wniosek skarżącego o widzenie małżeńskie w związku z jego nagannym zachowaniem. Skarżący zachowywał się lekceważąco i manipulatorsko. Wielokrotnie wymierzono mu kary dyscyplinarne. Z tego też względu przyznanie mu nagrody nie służyłoby żadnemu celowi wychowawczemu.

35. W dniu 30 kwietnia 2010 r. sędzia penitencjarny oddalił skargę skarżącego. W uzasadnieniu wskazano, że system nagród jest środkiem mającym na celu wsparcie resocjalizacji więźniów. Co do zasady nagrody powinny być przyznawane więźniom, którzy chcą aktywnie uczestniczyć w programie resocjalizacji, a nie tym, którzy jedynie sporadycznie wykazują się dobrym zachowaniem. Środek motywacyjny w rozumieniu art. 141 Kodeksu jest rodzajem nagrody i ma być przyznawany tylko w szczególnie uzasadnionych okolicznościach. Z uwagi na jego zuchwałość i liczne kary dyscyplinarne skarżący nie kwalifikował się do żadnej nagrody. Wreszcie uznano, że odmowa uwzględnienia przedmiotowego wniosku nie zakłóciła więzi rodzinnych, które były podtrzymywane poprzez dozorowane widzenia, korespondencję i rozmowy telefoniczne.

36. Wydaje się, że w dniach 23 lub 28 września 2011 r. skarżący złożył podobną skargę na odmowę z dnia 20 września 2011 r., która została wydana w formie odręcznej notatki umieszczonej na wniosku skarżącego z dnia 19 września 2011 r. o wyrażenie zgody na widzenie małżeńskie (zob. paragrafy 25 i 27 powyżej). Sprawa została zarejestrowana pod sygn. akt: III Kow 1417/11.

37. W dniu 10 października 2011 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie uzyskał sprawozdanie z czynności wyjaśniających w sprawie zachowania skarżącego od jego starszego wychowawcy w Zakładzie Karnym w Rzeszowie. W sprawozdaniu wskazano, że Zastępca Dyrektora Zakładu Karnego w Rzeszowie odmownie rozpatrzył wniosek skarżącego z dnia 19 września 2011 r. o widzenie małżeńskie. Skarżący zarzucił, że nie otrzymał żadnego uzasadnienia w odniesieniu do tej odmowy. Wychowawca skarżącego nie poparł tego wniosku z uwagi na brak jakiegokolwiek utrwalenia dobrego zachowania skarżącego. Skarżący został poinformowany o odmownym rozpatrzeniu wniosku przez swojego wychowawcę. Po zapoznaniu się z aktami skarżącego, starszy wychowawca uznał, że zachowanie skarżącego nie było na tyle dobre, by mogło uzasadniać przyznanie wnioskowanej

nagrody. Wprawdzie skarżący został nagrodzony dwukrotnie, ale złożono również dwa wnioski o wymierzenie mu kary dyscyplinarnej.

38. Odpis późniejszego orzeczenia wydanego przez sędziego penitencjarnego nie został przedłożony przez strony niniejszego postępowania.

2. Skargi kierowane do administracji więziennej

39. Skarżący i jego żona złożyli różne skargi do administracji więziennej, zarzucając, że przepisy prawa nie nakładają na administrację więzienną obowiązku udzielania pisemnych odpowiedzi na wnioski o widzenie składane przez więźniów, a jedynie na wnioski składane przez potencjalnych odwiedzających*. Zarzucali oni również, że konsekwentne odmowy udzielenia zgody na widzenia małżeńskie bez dozoru zakłócały więzi rodzinne i stanowiły naruszenie art. 141 Kodeksu.

Skarżący zarzucił ponadto, że dodatkowe widzenie, a w szczególności widzenie małżeńskie, mogło być udzielane przez dyrektora zakładu karnego raz w miesiącu jako nagroda za dobre zachowanie więźnia. Zgodnie z praktyką stosowaną w Zakładzie Karnym w Rzeszowie, widzenia takie były udzielane wyłącznie osadzonym zatrudnionym w zakładzie karnym. Skarżący twierdził, że jego wniosek o takie zatrudnienie (zaoferował nawet pracę bez wynagrodzenia) został odrzucony z uwagi na ograniczone możliwości zatrudnienia w zakładzie karnym oraz jego zły stan zdrowia. W związku z tym dodatkowe widzenia rodzinne i małżeńskie były poza jego zasięgiem.

40. Skarżący przedłożył Trybunałowi kopie dwunastu pism z odpowiedziami skierowanych do skarżącego przez Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Rzeszowie, Dyrektora Zakładu Karnego w Rzeszowie i jego zastępcę oraz Dyrektora Aresztu Śledczego w Krakowie (z dnia 6 lutego, 7 i 21 kwietnia, 19 i 25 maja, 27 lipca, 9 sierpnia oraz 2, 6, 13 i 27 września 2010 r. oraz 9 czerwca 2011 r.). We wszystkich tych pismach powtórzono zasady przyznawania nagród i wskazano, że skarżący nie kwalifikuje się do żadnej nagrody ani ulgi ze względu na swoje naganne zachowanie oraz brak szczególnych i utrwalonych osiągnięć resocjalizacyjnych z jego strony. Władze penitencjarne podkreśliły również, że skarżący miał wystarczający kontakt ze swoją rodziną, ponieważ regularnie zezwalano na widzenia w sali widzeń lub widzenia za pośrednictwem wewnętrznego aparatu telefonicznego.

* [Przyp. tłumacza] Pełny sens tego zdania zarówno w języku angielskim, jak i w języku polskim jest trudny do uchwycenia. Dopiero szerszy kontekst wynikający z całego uzasadnienia wyroku pozwala na stwierdzenie, że w skargach tych skarżący i jego żona odnosili się najprawdopodobniej do ograniczenia lub naruszenia praw więźniów poprzez brak przewidzianego przepisami prawa obowiązku po stronie władz więziennych do udzielenia pisemnej i uzasadnionej odpowiedzi na wnioski o widzenie składane przez więźniów.

WYROK W SPRAWIE LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

41. Oprócz tych argumentów, Dyrektor Zakładu Karnego w Rzeszowie wskazał w swoich pismach do skarżącego z dnia 9 sierpnia i 2 września 2010 r., że skarżący wyrażał bardzo wrogie nastawienie do swojej żony (w liście do żony z dnia 20 lipca 2010 r. – list został otwarty i przeczytany przez pracowników administracji więziennej). Stwierdzono zatem, że widzenie bez dozoru, o które się ubiegał, mogło narazić żonę skarżącego na niebezpieczeństwo.

42. Ponadto, w dniu 9 czerwca 2011 r. Dyrektor Aresztu Śledczego w Krakowie zaprzeczył, jakoby skarżącemu obiecano widzenie małżeńskie w nagrodę za jego udział w sprzątaniu aresztu. Praca wykonana przez skarżącego w dniu 28 maja 2011 r. została nagrodzona w formie zezwolenia na dodatkowe widzenie dozorowane.

3. Skargi wnoszone do Ministra Sprawiedliwości i Rzecznika Praw Obywatelskich

43. W dniu 17 lutego 2010 r. skarżący zwrócił się pisemnie do Ministra Sprawiedliwości z wnioskiem o zmianę przepisów prawa dotyczących udzielania widzeń małżeńskich skazanym więźniom. W odpowiedzi (z dnia 8 marca 2010 r.) skarżący został poinformowany, że wizyty małżeńskie mogą być udzielane jako nagroda lub ulga, co jest zgodne ze standardami europejskimi. Odmowa udzielenia takich widzeń mogła zostać zakwestionowana poprzez złożenie skargi do sędziego penitencjarnego lub do właściwego dyrektora okręgowego Służby Więziennej.

44. W dniu 14 lipca 2010 r. skarżący złożył skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich. W dniu 29 października 2010 r. Rzecznik uzyskał sprawozdanie z Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Rzeszowie. W sprawozdaniu wskazano, że szereg działań („pięć pozytywnych działań”) podjętych przez skarżącego niewątpliwie stanowiło wyróżniające się zachowanie. Administracja więzienna może jednak działać w sposób dyskrecjonalny w zakresie przyznawania nagród i ulg i nie nagradzać skarżącego. Przepisy prawa nie nakładają obowiązku nagradzania każdego pozytywnego działania ze strony więźnia.

45. Pismem z dnia 26 maja 2011 r. Rzecznik Praw Obywatelskich poinformował skarżącego, że podstawowymi formami kontaktu z rodziną w zakładzie karnym są: widzenia, które odbywają się w sali widzeń, gdzie więzień może widzieć się z odwiedzającymi osobiście i w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej; rozmowy telefoniczne oraz listy. Widzenia małżeńskie mogą być wyjątkowo przyznawane przez dyrektora aresztu śledczego lub dyrektora zakładu karnego jako nagroda za dobre zachowanie więźnia. Widzenia małżeńskie nie stanowią zatem prawa, lecz przywilej więźnia.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

A. Kontrola sądowa i skargi do organów administracyjnych

46. Jednostki penitencjarne w Polsce podlegają nadzorowi sędziów penitencjarnych działających z upoważnienia Ministra Sprawiedliwości.

Zgodnie z art. 6 Kodeksu karnego wykonawczego („Kodeks”) skazany może składać wnioski, skargi i prośby do organów wykonujących orzeczenie.

Zgodnie z art. 7 §§1 i 2 Kodeksu skazany może zaskarżyć do sądu każdą decyzję sędziego, sędziego penitencjarnego, dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego, dyrektora okręgowego lub Dyrektora Generalnego Służby Więziennej oraz kuratora sądowego. Stosownie do art. 7 §1 Kodeksu taka decyzja może zostać zaskarżona z powodu jej „niezgodności z prawem”, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.

Pozostała część art. 7 Kodeksu ma następujące brzmienie:

„§ 3. Skarga na decyzję, o której mowa w § 1, przysługuje skazanemu w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia lub doręczenia decyzji; decyzję ogłasza się lub doręcza wraz z uzasadnieniem i pouczeniem o przysługującym skazanemu prawie, terminie i sposobie wniesienia skargi. Skargę wnosi się do organu, który wydał zaskarżoną decyzję. Jeżeli organ, który wydał zaskarżoną decyzję, nie przychylił się do skargi, przekazuje ją wraz z aktami sprawy bezzwłocznie do właściwego sądu.

§ 4. Sąd powołany do rozpoznania skargi może wstrzymać wykonanie zaskarżonej decyzji. (...)

§ 5. Po rozpoznaniu skargi sąd orzeka o utrzymaniu w mocy, uchyleniu albo zmianie zaskarżonej decyzji; na postanowienie sądu zażalenie nie przysługuje.

47. Stosownie do art. 102 pkt 10 Kodeksu skazany ma prawo do wnoszenia wniosków, skarg i prośb do innych właściwych organów, takich jak administracja zakładu karnego lub aresztu śledczego, dyrektorzy jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sędziowie penitencjarni, prokuratorzy oraz Rzecznik Praw Obywatelskich.

B. Skarga konstytucyjna i postępowanie w sprawie o odszkodowanie

1. Właściwe przepisy prawa

48. Artykuł 79 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, co następuje:

„Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.”

Artykuł 190 Konstytucji RP, w zakresie w jakim ma zastosowanie w niniejszej sprawie, stanowi co następuje:

„1. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne.

WYROK W SPRAWIE LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

2. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego (...) podlegają niezwłocznemu ogłoszeniu.

3. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny - dwunastu miesięcy. (...)

4. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna (...), stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji (...) na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania.”

49. Artykuł 417¹ Kodeksu cywilnego, który wszedł w życie w dniu 1 września 2004 r. i został zmieniony w dniu 25 września 2010 r., reguluje odpowiedzialność państwa polskiego za czyny niedozwolone. Przepis ten, we fragmentach mających zastosowanie w niniejszej sprawie, brzmi następująco:

„§ 1. Jeżeli szkoda została wyrządzona przez wydanie aktu normatywnego, jej naprawienia można żądać po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu niezgodności tego aktu z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą.

§ 2. Jeżeli szkoda została wyrządzona przez wydanie prawomocnego orzeczenia lub ostatecznej decyzji, jej naprawienia można żądać po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu ich niezgodności z prawem (...). Odnosi się to również do wypadku, gdy prawomocne orzeczenie lub ostateczna decyzja zostały wydane na podstawie aktu normatywnego niezgodnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą. (...)”.

2. *Wyroki Trybunału Konstytucyjnego w sprawach o sygn.: SK 58/03 oraz SK 17/07*

50. Orzeczenia, na które Rząd powołał się w swoich uwagach dotyczących dopuszczalności niniejszej sprawy (zob. paragraf 71 poniżej), można podsumować w następujący sposób.

51. Obie przedmiotowe skargi konstytucyjne zostały wniesione przez byłych osadzonych, którzy zarzucali niekonstytucyjność art. 263 §§ 3 i 4 K.p.k., regulującego ustawowy maksymalny, łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania (szczegółowo zob. *Porowski przeciwko Polsce*, nr 34458/03, § 73, 21 marca 2017 r.).

52. W dniu 24 lipca 2006 r. Trybunał Konstytucyjny uznał art. 263 § 4 K.p.k. za niezgodny z Konstytucją, stwierdzając, że jego nieprecyzyjne i szerokie brzmienie może prowadzić do arbitralnych rozstrzygnięć sądowych w przedmiocie tymczasowego aresztowania (sygn.: SK 58/03). Trybunał Konstytucyjny orzekł, że przepis w części, w jakiej został uznany za niezgodny z Konstytucją, ma utracić moc obowiązującą w ciągu sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw (Dz.U.). W dniu

16 lutego 2007 r. kontrowersyjnemu przepisowi nadano zmienione brzmienie w nowym § 4 lit. a art. 263 K.p.k.

53. W dniu 10 czerwca 2008 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 263 §3 K.p.k. narusza m.in. zasadę, że każde pozbawienie lub ograniczenie wolności może być przewidziane tylko w akcie prawnym i musi być zgodne z jasno sformułowanymi i spójnymi przepisami prawa (sygn.: SK 17/07). Trybunał Konstytucyjny wskazał, że bezpośrednią konsekwencją jego orzeczenia jest uchylene niekonstytucyjnej zasady prawa z mocy samego wyroku, z dniem jego ogłoszenia. Ponadto stwierdził, że przedmiotowy wyrok umożliwił sądom krajowym rozpoczęcie wykładni i stosowania kwestionowanego przepisu Kodeksu postępowania karnego w zgodzie z Konstytucją, jak wskazał Trybunał Konstytucyjny. Ostatni akapit wyroku zawierał klauzulę generalną przypominającą, że zgodnie z art. 190 Konstytucji i innymi przepisami, wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzający niekonstytucyjność określonej zasady prawnej stanowi podstawę wznowienia postępowania w sprawach, w których na podstawie aktu normatywnego uznanego za niekonstytucyjny wydano prawomocne i wykonalne orzeczenie sądowe lub decyzję administracyjną. W wyniku tego wyroku, w dniu 12 lutego 2009 r. zaskarżony art. 263 K.p.k. został zmieniony.

C. Kontakt więźnia z rodziną

54. Zgodnie z art. 105 Kodeksu administracja więzienna powinna umożliwić osobie odbywającej karę pozbawienia wolności utrzymywanie więzi rodzinnych poprzez widzenia, korespondencję, rozmowy telefoniczne, paczki i przekazy pieniężne. Organizacja kontaktów więźniów z członkami rodziny, w tym monitorowanie widzeń i korespondencji, zależy od typu zakładu karnego i indywidualnych uwarunkowań więźnia.

55. Osoba odbywająca karę w zakładzie karnym typu zamkniętego ma prawo do dwóch widzeń w miesiącu. Za zgodą dyrektora zakładu karnego oba widzenia mogą odbyć się w tym samym dniu. Widzenia te, w tym rozmowy, są monitorowane przez administrację zakładu karnego (art. 90 pkt 6 i 7 Kodeksu).

56. Osoba odbywająca karę w zakładzie karnym typu półotwartego ma prawo do trzech widzeń w miesiącu. Za zgodą dyrektora zakładu karnego wszystkie trzy widzenia mogą odbyć się w tym samym dniu. Widzenia te, w tym rozmowy, są monitorowane przez administrację zakładu karnego (art. 91 pkt 8 i 9 Kodeksu).

57. Osoba odbywająca karę w zakładzie karnym typu otwartego ma prawo do nieograniczonej liczby widzeń. Widzenia te, z wyłączeniem rozmów, mogą być kontrolowane przez administrację zakładu karnego (art. 92 pkt 10 i 11 tegoż Kodeksu).

58. Artykuł 105a Kodeksu zawiera dalsze szczegóły dotyczące organizacji widzeń, niezależnie od typu zakładu karnego.

Widzenia z osobami niebędącymi członkami rodziny skazanego mogą odbywać się wyłącznie za zezwoleniem dyrektora zakładu karnego. Widzenia z członkami rodziny nie wymagają takiej procedury.

59. Co do zasady osadzony ma prawo do jednej sześćdziesięciminutowej wizyty dziennie. W tym samym czasie więźnia mogą odwiedzać maksymalnie dwie osoby pełnoletnie. Liczba osób niepełnoletnich jest nieograniczona. Dzieci poniżej piętnastego roku życia muszą jednak przebywać w towarzystwie osoby dorosłej. Więźniowie posiadający pełne prawo do opieki nad dzieckiem mają również prawo do dodatkowych widzeń z dziećmi (zob. również art. 87a Kodeksu).

60. Zazwyczaj widzenia muszą odbywać się we wspólnym pomieszczeniu (sali widzeń), przy indywidualnym stole i pod nadzorem funkcjonariusza Służby Więziennej. Są one organizowane w taki sposób, aby umożliwić więźniowi bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą.

W praktyce występują cztery rodzaje widzeń:

(i) „Widzenie bezdozorowe”, zwane potocznie „widzeniem przy stoliku”. Odbywa się ono we wspólnym pomieszczeniu przeznaczonym do widzeń. Każdy osadzony i osoba go odwiedzająca mają do dyspozycji stół, przy którym mogą wspólnie usiąść, prowadzić swobodną rozmowę oraz mieć bezpośredni kontakt fizyczny. Kilku osadzonych odbywa widzenia w tym samym czasie i w tym samym pomieszczeniu.

(ii) „Widzenie dozorowane” lub „widzenie przy stoliku w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej”. Odbywa się ono w tym samym wspólnym pomieszczeniu, ale przy stole obecny jest funkcjonariusz Służby Więziennej, który kontroluje przebieg widzenia, przysłuchuje się rozmowie i może ograniczyć kontakt fizyczny. Jego główną rolą jest zazwyczaj zapewnienie, by wizyta nie została wykorzystana do osiągnięcia jakichkolwiek niezgodnych z prawem celów, oraz zapobieżenie przekazaniu jakichkolwiek zakazanych przedmiotów.

(iii) „Widzenie przy okienku”^{**}. Widzenie to odbywa się w specjalnym pomieszczeniu. Osadzony jest oddzielony od osoby go odwiedzającej przegrodą wykonaną z tworzywa sztucznego Perspex i komunikuje się z nią za pośrednictwem wewnętrznego aparatu telefonicznego.

(iv) „Widzenie małżeńskie”, zwane również „widzeniem intymnym”. Odbywa się bez obecności funkcjonariusza Służby Więziennej w prywatnym pomieszczeniu, które może być wyposażone w łóżko.

61. Zgodnie z art. 138 Kodeksu „widzenia małżeńskie”, „widzenia bezdozorowe”, wszelkiego rodzaju dodatkowe lub dłuższe widzenia, a także krótkie opuszczenie zakładu karnego bez dozoru stanowią nagrody. Są one przyznawane przez dyrektora zakładu karnego „skazanemu wyróżniającemu

^{**} [Przyp. tłumacza] W literaturze występuje też określenie „widzenie przez telefon”.

się dobrym zachowaniem” lub jako forma ulgi mająca na celu zachęcenie skazanego do poprawy zachowania (art. 137 Kodeksu). Artykuł 141 Kodeksu stanowi ponadto, że nagrody są przyznawane więźniom również jako forma „ulgi”, w „wypadkach szczególnie uzasadnionych warunkami rodzinnymi lub osobistymi skazanego”. W tym samym Oddziale 8 Kodeksu, zatytułowanym „Nagrody i ulgi”, w art. 141a wymieniono również zezwolenie na krótkie, czasowe opuszczenie zakładu karnego wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego.

62. W art. 142 i 143 § 1 pkt 6*** Kodeksu przewiduje się, że skazany, który dopuści się [zawinionego] naruszenia nakazów lub zakazów wynikających z przepisów prawa lub ustalonego w zakładzie karnym porządku podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej, która może przybrać formę ograniczenia widzeń. Przykładowo widzenie zostanie udzielone w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą. Takie ograniczenia nakładane są przez dyrektora zakładu karnego na maksymalny okres trzech miesięcy.

63. W dniu 2 lipca 2009 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł (w sprawie o sygn. K 1/07), że art. 217 § 1 Kodeksu w zakresie, w jakim nie określa przesłanek odmowy wyrażenia zgody na widzenia z osobą najbliższą tymczasowo aresztowanym, jest niezgodny z szeregiem przepisów konstytucyjnych, w tym z zasadą ochrony życia prywatnego i rodzinnego (art. 47 Konstytucji), zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji), art. 8 Konwencji oraz art. 37 Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. Trybunał uznał, że zaskarżony przepis nie wskazywał wystarczająco jasno ograniczeń konstytucyjnego prawa tymczasowo aresztowanego do ochrony życia prywatnego i rodzinnego oraz pomijał możliwość zaskarżenia przez osobę tymczasowo aresztowaną zarządzenia prokuratora o odmowie wyrażenia zgody na widzenie z osobą najbliższą. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego wszedł w życie 8 lipca 2009 r., w dniu jego publikacji w Dzienniku Ustaw.

64. W dniu 5 listopada 2009 r. Sejm RP przyjął zmiany do art. 217 Kodeksu. W szczególności dodano §§ 1a-1f. Przepisy te stanowią, że tymczasowo aresztowany ma prawo do co najmniej jednego widzenia z osobą najbliższą w miesiącu. Ponadto wskazują one szczególne warunki odmowy wyrażenia zgody na widzenie tymczasowo aresztowanego z osobą

*** [Przyp. tłumacza] W angielskim tekście źródłowym błędnie oznaczono numer jednostki redakcyjnej (art. 143 §6 Kkw). Prawidłowe oznaczenie tego przepisu to „art. 143 § 1 pkt 6 Kkw”. Ponadto należy zwrócić uwagę, że w wielu miejscach w tekście źródłowym mylone jest oznaczenie jednostek redakcyjnych niższego rzędu – „§” z „pkt”. W tłumaczeniu użyto w takich przypadkach prawidłowego określenia „pkt”, zgodnie z zasadą techniki prawodawczej, że w przypadkach, gdy przepis nie jest podzielony na jednostki redakcyjne niższego rzędu (ustępy lub paragrafy), a następuje wyliczenie po zdaniu wprowadzającym wspólnym dla całego przepisu, to poszczególne pozycje takiego wyliczenia lub katalogu oznaczane są jako punkty (zob. np. art. 131a Kkw).

najbliższą i określają zasady wnoszenia zażalenia od zarządzenia w przedmiocie takiej odmowy. Zmiany weszły w życie w dniu 8 czerwca 2010 r.

III. ISTOTNE PRZEPISY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO ORAZ MATERIAŁY PRAWNOPORÓWNAWCZE

65. Zalecenia Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów ministrów), mające zastosowanie w odnośnym czasie, w zakresie w jakim dotyczą niniejszej sprawy, mają następujące brzmienie:

„Kontakt ze światem zewnętrznym

...

24.4 Wizyty zorganizowane są w sposób, który pozwala więźniom na podtrzymanie i rozwijanie tak dalece jak to jest możliwe normalnych więzi rodzinnych...”

66. Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2010, w zakresie w jakim dotyczą niniejszej sprawy, mają brzmienie następujące:

„(...) 32. Reżimy niektórych ośrodków detencji dla nieletnich wizytowanych przez Komitet obejmowały ogólne programy „zachęcające”, które pozwalały nieletnim na uzyskanie dodatkowych przywilejów w zamian za stosowne zachowywanie się.

Nie jest rolą Komitetu wyrażanie poglądów na temat socjo-edukacyjnej wartości takich programów. Jednakże Komitet przywiązuje szczególną uwagę do podstawowego reżimu obowiązującego osoby nieletnie poddane takim programom, a także do tego, czy sposób ich wynagradzania (i karania) w danym systemie obejmuje odpowiednie gwarancje przeciwko arbitralnemu podejmowaniu decyzji przez personel. (...)”****

67. W dniu 20 grudnia 1996 r. Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przedstawił Rządowi RP swój raport z wizyty w Polsce przeprowadzonej przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w dniach 30 czerwca - 12 lipca 1996 r. (CPT/Inf (98) 13 | Sekcja: 41/67). Raport ten zawiera następujące istotne uwagi dotyczące kontaktu ze światem zewnętrznym w zakładach karnych:

„(...) 150. Niezmiernie ważne jest, aby więźniowie mieli możliwość utrzymywania w miarę dobrych kontaktów ze światem zewnętrznym. Przede wszystkim więźniowie muszą mieć możliwość podtrzymywania swoich relacji z rodziną i bliskimi

**** [Przyp. tłumacza] We wszystkich przypadkach, gdy było to możliwe, treść dokumentów opracowanych przez organizacje międzynarodowe została przytoczona za tłumaczeniami opublikowanymi na stronach polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości, Służby Więziennej oraz Biura Rzecznika Praw Obywatelskich.

WYROK W SPRAWIE LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

przyjaciółmi. Kontynuacja takich relacji ma decydujące znaczenie dla wszystkich zainteresowanych stron, a w szczególności dla resocjalizacji więźnia. Zasada przewodnią powinno być promowanie kontaktu ze światem zewnętrznym; wszelkie ograniczenia tego kontaktu powinny być oparte wyłącznie na względach bezpieczeństwa o istotnym znaczeniu lub na względach dotyczących zasobów.

151. Więźniowie mieli prawo do dwóch jednogodzinnych widzeń w miesiącu; ponadto, w nagrodę za dobre zachowanie, można było zezwolić na dodatkowe lub dłuższe widzenia.

W dniu 12 lipca 2011 r. CPT przedstawił podobny raport z wizyty w Polsce przeprowadzonej w okresie od 26 listopada do 8 grudnia 2009 r. (CPT/Inf (2011) 20). CPT stwierdził w paragrafie 136 tego raportu, że zasady i praktyki mające zastosowanie do widzeń rodzinnych, korespondencji i dostępu do telefonu dla skazanych były co do zasady odpowiednie. CPT uznał również za pożądane, aby skazani mieli prawo do co najmniej jednego widzenia w tygodniu.

68. Wzorcowe reguły minimalne postępowania z więźniami, przyjęte w Genewie w 1955 r. przez Pierwszy Kongres Narodów Zjednoczonych w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania ze sprawcami przestępstw i zaaprobowane przez Radę Gospodarczą i Społeczną w rezolucji 663C (XXIV) z dnia 31 lipca 1957 r. oraz 2076 (LXII) z dnia 13 maja 1977 r., w zakresie w jakim dotyczą niniejszej sprawy, mają następujące brzmienie:

„(...) Ulgi

70. W każdej instytucji o charakterze izolacyjnym, w celu zachęcenia do dobrego sprawowania, rozwijania poczucia odpowiedzialności oraz zapewnienia zainteresowania i współpracy więźniów w procesie resocjalizacji, powinien zostać opracowany system ulg odpowiednio do różnych kategorii więźniów i różnych metod postępowania z nimi.”

69. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 70/175, załącznik, przyjęte w dniu 17 grudnia 2015 r., w zakresie w jakim dotyczą niniejszej sprawy, mają następujące brzmienie:

„(...) Reguła 58 (Kontakt z światem zewnętrznym)

1. Więźniom zezwoli się na komunikowanie się pod odpowiednim nadzorem z rodziną i przyjaciółmi w regularnych odstępach czasu:

- (a) Poprzez korespondencję pisemną oraz za pomocą, jeśli to możliwe, środków telekomunikacyjnych, elektronicznych oraz innych środków; oraz
- (b) Przez przyjmowanie odwiedzin.

2. Jeżeli dozwolone są odwiedziny małżeńskie, prawo to będzie stosowane bez dyskryminacji, a kobiety skazane na karę pozbawienia wolności będą mogły korzystać z niego na równi z mężczyznami. Należy utworzyć procedury oraz udostępnić obiekty celem zapewnienia sprawiedliwego i jednakowego dostępu, z odpowiednim uwzględnieniem bezpieczeństwa i godności.

WYROK W SPRAWIE LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

(...)

Reguła 95 (Ulgi)

W każdym zakładzie karnym, w celu zachęcenia do dobrego sprawowania, rozwijania poczucia odpowiedzialności oraz zapewnienia zainteresowania i współpracy więźniów w procesie resocjalizacji, powinien zostać opracowany system ulg odpowiednio do różnych kategorii więźniów i różnych metod postępowania z nimi. (...)

70. W Zjednoczonym Królestwie Ministerstwo Sprawiedliwości oraz Służba Więzienna i Probacyjna Jej Królewskiej Mości wydały dokument pt. „Ramowe warunki stosowania środków motywacyjnych i zachęt” z dnia 8 lipca 2020 r. Dokument ten, w zakresie w jakim jest to istotne dla niniejszej sprawy, brzmi następująco:

„(...) 1. Cel

1.1 System przywilejów jest kluczowym narzędziem zachęcającym więźniów do przestrzegania zasad i zaangażowania w reżim więzienny i resocjalizację, w tym edukację, pracę i przeciwdziałanie nadużywaniu substancji psychoaktywnych – jednocześnie umożliwiając odebranie przywilejów tym, którzy zachowują się źle lub odmawiają zaangażowania. Niniejsze warunki określają wspólne ramy, z którymi muszą być zgodne lokalne regulaminy stosowania środków motywacyjnych i zachęt.

2. Kontekst

2.1 Ramowe warunki stosowania środków motywacyjnych i zachęt (...) pozwalają Dyrektorom ZK zachęcać do dobrego zachowania i przeciwdziałać złemu zachowaniu oraz naruszeniom regulaminu zakładu karnego i regulaminu ZKM (zakład karny dla młodocianych), pomagając więźniom w dokonywaniu właściwych wyborów, aby przygotować ich do prowadzenia życia wolnego od przestępczości po opuszczeniu zakładu karnego.

(...)

Widzenia dodatkowe i o podwyższonym standardzie

5.51 Więźniowie posiadający status podstawowy, wyróżniony lub wyższy mogą otrzymać widzenia o podwyższonym standardzie, co może obejmować dodatkowe widzenia ponad ustawowe uprawnienia, widzenia w lepszym otoczeniu lub dłuższe widzenia. Jest to dodatek do ustawowych uprawnień więźnia. (...)

PRAWO

I. ZARZUCANE NARUSZENIE ART. 8 KONWENCJI

71. Skarżący podniósł zarzut naruszenia jego prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, w rozumieniu art. 8 Konwencji, z uwagi na nieuzasadnione i niewspółmierne odmowy wyrażenia zgody na widzenia małżeńskie bez dozoru w zakładzie karnym. Wskazał on również, że okoliczność, że zgodnie z ustawą widzenia małżeńskie stanowią formę nagrody lub ulgi, których przyznanie zależy od uznaniowej decyzji dyrektora zakładu karnego, powoduje że mają one w rzeczywistości charakter „opcjonalny” i są praktycznie niemożliwe do uzyskania.

Artykuł 8 Konwencji ma brzmienie następujące:

„1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego (...).

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.”

A. Dopuszczalność

1. Stanowiska stron

72. Rząd podniósł, że skarżący nie wyczerpał wszystkich skutecznych środków odwoławczych przysługujących mu na mocy prawa wewnętrznego w związku z zarzucanym naruszeniem jego prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego z powodu odmowy uwzględnienia wniosków o widzenia małżeńskie.

73. Należy zauważyć, że chociaż dyrektor Zakładu Karnego w Rzeszowie dziewiętnaście razy odmówił udzielenia zgody na dodatkowe widzenie rodzinne lub małżeńskie, o które ubiegał się skarżący, a dyrektor Aresztu Śledczego w Krakowie i dyrektor Zakładu Karnego we Wrocławiu wydali pięć takich decyzji, to skarżący odwołał się tylko raz czy dwa razy, a po raz pierwszy dopiero po upływie czterech miesięcy od złożenia skargi do Trybunału na decyzję wydaną w dniu 18 marca 2010 r.

74. Ponadto Rząd argumentował, że wspomniane powyżej skargi nie mogły czynić zadość wymogowi wyczerpania środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym w rozumieniu art. 35 ust. 1 Konwencji. Każdy z wniosków skarżącego o widzenie małżeńskie był rozpatrywany w świetle zmieniających się okoliczności – mianowicie, czy skarżący wykazywał się dobrym czy złym zachowaniem. Dlatego też, w opinii Rządu, gdyby skarżący zaskarżył wszystkie decyzje odmowne, sędzia penitencjarny mógłby nie podzielić stanowiska dyrektorów co do tego, czy skarżący zasłużył na nagrodę, czy też nie, i w związku z tym mógłby uchylić przynajmniej niektóre z nich.

75. Ponadto Rząd złożył ogólne oświadczenie, że skargi wniesione przez skarżącego do organów Służby Więziennej i do Rzecznika Praw Obywatelskich „nie mogą być traktowane jako spełniające przesłankę wyczerpania środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym” w rozumieniu art. 35 ust. 1 Konwencji.

76. Wreszcie Rząd podniósł, że ponieważ skarga skarżącego dotyczyła ogólnego zagadnienia prawnego, a nie kwestii praktyki ograniczonej do jednostek penitencjarnych, w których skarżący przebywał, skarżący powinien był zakwestionować konstytucyjność odpowiednich przepisów Kodeksu w drodze skargi konstytucyjnej. Dostępność i skuteczność tego

środka odwoławczego znalazły potwierdzenie, zdaniem Rządu, w wyrokach Trybunału Konstytucyjnego dotyczących różnych kwestii wynikających z wykonywania przez państwo polskie kary pozbawienia wolności w stosunku do niektórych osób. W związku z tym Rząd odniósł się do wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie o sygn. SK 58/03 oraz z dnia 10 czerwca 2008 r. w sprawie o sygn. SK 17/07 (zob. paragrafy 50-53 powyżej). Rząd argumentował, że w przypadku uwzględnienia skargi konstytucyjnej skarżącego skarżący miałby następnie możliwość wystąpienia z powództwem cywilnym na podstawie art. 417¹ Kodeksu cywilnego o naprawienie szkody spowodowanej zastosowaniem niekonstytucyjnego aktu normatywnego.

77. Rząd przywołał zasadę subsydiarności i zwrócił się do Trybunału o odrzucenie skargi wobec niewyczerpania przez skarżącego środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym.

78. Skarżący podniósł, że w praktyce nie istniał żaden skuteczny środek odwoławczy od decyzji, w której dyrektor zakładu karnego odmówił udzielenia zgody na widzenie małżeńskie. Po złożeniu pierwszej skargi do sądu penitencjarnego skarżący został poinformowany, że widzenia małżeńskie mogą zostać udzielone jedynie pod warunkiem poprawy jego zachowania. Wszystkie kolejne wnioski były konsekwentnie odrzucane pomimo wyraźnego zobowiązania się skarżącego do jak najlepszego zachowania w zakładzie karnym.

2. Stanowisko złożone przez podmiot zgłaszający interwencję strony trzeciej

79. Helsińska Fundacja Praw Człowieka („Fundacja”), jako strona trzecia zgłaszająca interwencję, wyraziła wątpliwości co do dostępności i skuteczności środka odwoławczego przewidzianego w art. 7 Kodeksu. Jak wynika z treści tego przepisu i poglądów doktryny więzień może skutecznie zakwestionować decyzję wydaną przez dyrektora zakładu karnego wyłącznie w oparciu o przesłankę jej niezgodności z prawem, a nie z przyczyn merytorycznych.

3. Ocena Trybunału

(a) Zasady ogólne dotyczące wyczerpania środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym

80. Zgodnie z art. 35 ust. 1 Konwencji Trybunał może zająć się daną kwestią dopiero po wyczerpaniu wszystkich środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym. Celem art. 35 jest zapewnienie Układającym się Państwom możliwości zapobieżenia lub naprawienia zarzucanych im naruszeń, zanim zarzuty te zostaną przedstawione Trybunałowi (zob. *Selmouni przeciwko Francji* [WI], skarga nr 25803/94, § 74, ETPC 1999-V; *Hentrich przeciwko Francji*, 22 września 1994 r., § 33,

Seria A nr 296-A; oraz *Remli przeciwko Francji*, 23 kwietnia 1996 r., § 33, *Zbiór* 1996-II). Zatem skarga złożona do Trybunału musi w pierwszej kolejności zostać złożona do właściwych sądów krajowych, przynajmniej co do istoty, zgodnie z formalnymi wymogami prawa krajowego i w przewidzianych terminach (zob. *Micallef przeciwko Malcie* [WI], skarga nr 17056/06, § 55, ETPC 2009). Przyjęcie odmiennego stanowiska oznaczałoby dublowanie procesu krajowego z postępowaniem przed Trybunałem, co byłoby trudne do pogodzenia z subsydiarnym charakterem Konwencji (zob. *Gavril Yosifov przeciwko Bułgarii*, skarga nr 74012/01, § 42, 6 listopada 2008 r.). Niemniej jednak obowiązek wyczerpania środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym wymaga jedynie, aby skarżący korzystał w zwykłym trybie ze środków odwoławczych, które są skuteczne, wystarczające i dostępne w odniesieniu do jego zarzutów na podstawie Konwencji (zob. *Balogh przeciwko Węgrom*, skarga nr 47940/99, § 30, 20 lipca 2004 r. oraz *John Sammut i Visa Investments Limited przeciwko Malcie* (dec.), skarga nr 27023/03, 28 czerwca 2005 r.).

81. Jeśli chodzi o ciężar dowodu, to do Rządu powołującego się na niewyczerpanie środków odwoławczych należy wykazanie Trybunałowi, że środek odwoławczy był skuteczny, dostępny w teorii i w praktyce oraz w odpowiednim czasie (zob. *Scoppola przeciwko Włochom* (nr 2) [WI], skarga nr 10249/03, § 71, 17 września 2009 r.; *Vernillo przeciwko Francji*, wyrok z 20 lutego 1991 r., § 27, Seria A nr 198; oraz *Dalia przeciwko Francji*, wyrok z 19 lutego 1998 r., § 38, *Zbiór* 1998-I). Kiedy strona rządowa sprostą temu ciężarowi, skarżący musi wykazać, że środek odwoławczy zapewniony przez Rząd został skutecznie wyczerpany, lub był z jakiegoś powodu nieadekwatny i nieskuteczny w konkretnych okolicznościach sprawy, lub że istniały szczególne okoliczności zwalniające go z tego wymogu (zob. *Akdivar i Inni przeciwko Turcji*, 16 września 1996, § 68, *Zbiór* 1996-IV; *Demopoulos i Inni przeciwko Turcji* (dec.) [WI] skarga nr 46113/99 i inne, § 69, ETPC 2010; *McFarlane przeciwko Irlandii* [WI], skarga nr 31333/06, § 107, 10 września 2010 r.; *Vučković i Inni przeciwko Serbii* (zastrzeżenie wstępne) [WI], skarga nr 17153/11 i 29 innych spraw, § 77, 25 marca 2014 r.; oraz *Dankevich przeciwko Ukrainie*, skarga nr 40679/98, § 107, 29 kwietnia 2003 r.).

(b) Zastosowanie powyższych zasad do niniejszej sprawy

82. Trybunał zauważa, że w niniejszej sprawie pojawia się kwestia wymagająca rozważenia, ponieważ podczas trzech okresów pozbawienia wolności skarżącego, a dokładniej od 11 września 2009 r. do 22 listopada 2010 r., od 24 stycznia do 14 czerwca 2011 r. oraz od 15 lipca do nieokreślonej daty w listopadzie 2011 r., skarżącemu nie zapewniono ani jednego widzenia małżeńskiego bez dozoru w prywatnym pomieszczeniu.

83. W okolicznościach sprawy zarzut skarżącego, a mianowicie brak możliwości odbycia intymnego spotkania z żoną w tych trzech okresach, nie wynikał z żadnego ogólnego zakazu wynikającego z przepisu prawa i nie był to utrwalony stan rzeczy, ponieważ okoliczności mające znaczenie dla oceny, czy skarżący zasługiwał na nagrodę w postaci widzenia małżeńskiego, były zmienne (*a contrario Bannikov przeciwko Łotwie*, skarga nr 19279/03, § 71, 11 czerwca 2013 r.). Zatem zarzucane utrudnienia w intymnych widzeniach skarżącego z żoną należy oceniać jako szereg chwilowych i odosobnionych incydentów wynikających z każdej decyzji o nieudzieleniu zezwolenia na widzenie małżeńskie w konkretnym dniu, o które wnioskował skarżący.

84. Skarżący rozpoczął odbywanie kary w dniu 11 września 2009 r. (zob. paragraf 8 powyżej). Swoją pierwszą skargę o widzenie małżeńskie złożył w dniu 25 września 2009 r. (zob. paragraf 21 powyżej). Został on rozpatrzony odmownie cztery dni później (zob. paragraf 21 powyżej). Dwa kolejne wnioski o takie widzenie zostały rozpatrzone odmownie przed wniesieniem jego skargi do Trybunału w dniu 25 listopada 2009 r. (zob. paragraf 25 powyżej). Skarżący złożył swoją pierwszą skargę na szóstą decyzję odmowną (datowaną na 17 marca 2010 r.). Uczynił to krótko po dniu 18 marca 2010 r. (zob. paragraf 33 powyżej), czyli cztery miesiące po wniesieniu skargi do Trybunału. Sąd Okręgowy w Rzeszowie wydał orzeczenie w tej sprawie w dniu 30 kwietnia 2010 r. (zob. paragrafy 22 i 35 powyżej). Wydaje się, że skarżący złożył podobną skargę we wrześniu 2011 r. (zob. paragraf 36 powyżej) oraz że w okolicach listopada 2011 r. po raz pierwszy udzielono mu zgody na widzenie małżeńskie (zob. paragraf 20 powyżej).

(i) *W przedmiocie skargi na podstawie art. 7 K.k.w.*

85. Trybunał w pierwszej kolejności przypomina, że o ile na poziomie krajowym istnieje środek odwoławczy umożliwiający sądom krajowym odniesienie się, przynajmniej co do istoty, do argumentu naruszenia danego uprawnienia konwencyjnego, skarżący jest, co do zasady, zobowiązany do skorzystania z tego środka odwoławczego, zanim zwróci się do Trybunału (zob. *Baumann przeciwko Francji*, skarga nr 33592/96, § 47, ETPC 2001-V (fragmenty)). Tylko w przypadku gdy ostatni etap rozstrzygania takich środków odwoławczych zostanie osiągnięty wkrótce po złożeniu skargi do Trybunału, ale przed zwróceniem się do Trybunału o zajęcie stanowiska w kwestii dopuszczalności, Trybunał ma możliwość uznania, że skarżący wyczerpał środki odwoławcze przewidziane prawem wewnętrznym w odpowiednim czasie (zob. *Ringeisen przeciwko Austrii*, wyrok z 16 lipca 1971 r., seria A nr 13, s. 38, § 91; *Gulijev przeciwko Litwie*, skarga nr 10425/03, § 30, 16 grudnia 2008 r.; *Çağan przeciwko Turcji* (dec.), skarga nr 33646/96, 28 marca 2000 r. i *Tebieti Mühafize Cemiyeti oraz Israfilov przeciwko Azerbejdżanowi* (dec.), skarga nr 37083/03, 8 listopada 2007 r.).

86. W okolicznościach opisanych powyżej (zob. paragraf 79 powyżej), niniejsza sprawa nie mieści się w tym wyjątku. Skarga na decyzję dyrektora zakładu karnego o odmowie udzielenia widzenia małżeńskiego, którą można wnieść do sądu okręgowego na podstawie art. 7 Kodeksu (zob. paragraf 46 powyżej), jest jednorazowym środkiem odwoławczym, który przysługuje każdemu zainteresowanemu więźniowi. Ten środek odwoławczy przysługiwał skarżącemu przez cały czas i skarżący mógł w skuteczny i konstruktywny sposób, biorąc pod uwagę wymogi Konwencji, podnieść zarzut dotyczący uznaniowego charakteru widzeń małżeńskich, wynikającego z ich zakwalifikowania jako nagrody lub formy ulgi, tym samym odnosząc się do kwestii zgodności z prawem zaskarżonych decyzji odmownych. Ponadto, jak zauważył Rząd (zob. paragraf 69 powyżej), wnioski skarżącego o widzenia małżeńskie były rozpatrywane w świetle zmieniających się okoliczności – mianowicie, w kontekście tego, czy skarżący wykazał się dobrym czy złym zachowaniem. Argument ten dodatkowo uzasadnia okoliczność, że w niniejszej sprawie zakres badania skargi skarżącego przez sędziego penitencjarnego rzeczywiście wykraczał poza kwestię zgodności z prawem i obejmował ocenę indywidualnych okoliczności skarżącego, a więc w dużym stopniu dotyczył zasadności merytorycznej zaskarżonych decyzji odmownych (zob. paragraf 35 *in fine*, powyżej).

87. W świetle tych rozważań Trybunał stwierdza, że w okolicznościach niniejszej sprawy skarżący nie dał sądowi penitencjarnemu możliwości naprawienia naruszenia zarzucanego administracji penitencjarnej, poza dwoma wnioskami o widzenie małżeńskie bez dozoru.

(ii) *W przedmiocie skargi konstytucyjnej*

88. Ponadto, w kwestii zgodności z prawem, Rząd argumentował, że oprócz skarg złożonych w związku z dwiema odmownymi decyzjami udzielenia zgody na widzenia małżeńskie, skarżący powinien był również wnieść skargę konstytucyjną, a następnie – w razie jej uwzględnienia – będące jej konsekwencją powództwo cywilne z tytułu czynu niedozwolonego (zob. paragraf 71 powyżej).

89. Trybunał zauważa, że dwa wyroki Trybunału Konstytucyjnego, na które powołuje się Rząd (zob. paragrafy 50-53 powyżej), zostały rzeczywiście wydane wskutek skarg konstytucyjnych skierowanych przez osoby pozbawione wolności i doprowadziły do uchylecia niekonstytucyjnych przepisów oraz zmiany ich wykładni i stosowania przez sądy krajowe. Nie należy jednak tracić z pola widzenia okoliczności, że sprawy te nie odpowiadają przedmiotowi niniejszej skargi ani okolicznościom, w jakich znajduje się skarżący w przedmiotowej sprawie.

90. Trybunał podkreśla również, że skarżący starał się o uzyskanie widzeń małżeńskich podczas pobytu w zakładzie karnym. W konsekwencji, jedynie

środek odwoławczy mogący zapewnić natychmiastową poprawę jego sytuacji można uznać za odpowiedni i skuteczny.

91. Trybunał Konstytucyjny, gdyby zwrócono się do niego o rozstrzygnięcie w sprawie orzeczenia sędziego penitencjarnego o odmowie udzielenia skarżącemu zgody na wnioskowane widzenia małżeńskie, nieuchronnie zbadałby tę kwestię długo po wydarzeniach, a – tak czy inaczej – nie byłby właściwy do uchylenia zaskarżonej decyzji i nakazania udzielenia zgody na odbycie takiego widzenia.

92. Ogólną i zamierzoną konsekwencją wyroków Trybunału Konstytucyjnego w Polsce jest to, że skutkują one wznowieniem spraw, które zostały rozstrzygnięte na podstawie niekonstytucyjnego przepisu lub normy prawnej (zob. *Szott-Medyńska i Inni przeciwko Polsce* (dec.), skarga nr 47414/99, 9 października 2003 r.; *Pachla przeciwko Polsce* (dec.), skarga nr 8812/02, 8 listopada 2005 r.; *Więcek przeciwko Polsce* (dec.), skarga nr 19795/02, 17 stycznia 2006 r.; *Tereba przeciwko Polsce* (dec.), skarga nr 30263/04, 21 listopada 2006 r.; oraz *Hösl-Daum i Inni przeciwko Polsce* (dec.), skarga nr 10613/07, 7 października 2014 r. oraz paragraf 81 powyżej). Rząd nie przedstawił jednak przekonujących wyjaśnień, że skarga konstytucyjna może doprowadzić do zmiany sytuacji osoby ubiegającej się o uzyskanie widzenia małżeńskiego w zakładzie karnym, jeżeli podstawa prawna przedmiotowej procedury zostanie uznana przez Trybunał Konstytucyjny za sprzeczną z Konstytucją.

93. W związku z tym, w niniejszej sprawie Rząd, na którym spoczywa ciężar dowodu, nie wykazał Trybunałowi, że skarga konstytucyjna i związane z nią powództwo cywilne dawałyby rozsądne perspektywy pozytywnego rozstrzygnięcia sprawy (*a contrario Hinczewski przeciwko Polsce*, skarga nr 34907/05, §§ 44-48, 5 października 2010 r.) oraz stanowiły praktyczny i skuteczny środek, za pomocą którego skarżący mógłby zakwestionować zgodność z prawem odmowy udzielenia przez organy administracji więziennej zgody na umożliwienie mu prywatnych widzeń małżeńskich, w znaczeniu zaoferowania mu nieodległych czasowo i rozsądnych perspektyw naprawienia zarzucanych naruszeń ustawy zasadniczej w stanie faktycznym objętym przedmiotem skargi w czasie jego trwania (por. *Porowski przeciwko Polsce*, skarga nr 34458/03, § 99, 21 marca 2017 r.).

(c) Wnioski w przedmiocie dopuszczalności

94. W konsekwencji Trybunał uważa, że część skargi, która dotyczy co najmniej dziesięciu wniosków o widzenie małżeńskie rozpatrzonych odmownie przez administrację więzienną podczas pierwszego okresu osadzenia skarżącego po wyroku skazującym, co najmniej dwóch takich wniosków rozpatrzonych odmownie podczas drugiego okresu i co najmniej dwóch takich wniosków rozpatrzonych odmownie podczas trzeciego okresu jego osadzenia (zob. paragrafy 11, 14, 17 i 18 powyżej) jest niedopuszczalna

z powodu nieskorzystania przez skarżącego ze skutecznego środka odwoławczego na podstawie art. 7 Kodeksu.

95. Wynika z tego, że ta część skargi musi zostać przez Trybunał odrzucona na podstawie art. 35 ust. 1 i 4 Konwencji z powodu niewyczerpania środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym.

96. Trybunał stoi na stanowisku, że część skargi dotycząca dwóch decyzji odmownych dotyczących udzielenia widzeń małżeńskich, które skarżący zaskarżył na podstawie art. 7 Kodeksu (decyzje odmowne z: 18 marca 2010 r. i 20 września 2011 r.; zob. paragrafy 33 i 36 powyżej), nie może zostać odrzucona na podstawie art. 35 ust. 1 Konwencji z powodu niewyczerpania środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym. W tym zakresie Trybunał nie uwzględnia argumentu Rządu, że oprócz skarg wniesionych w związku z dwiema odmowami uwzględnienia wniosków o widzenie małżeńskie, skarżący powinien był również wnieść skargę konstytucyjną, a następnie będące jej konsekwencją powództwo cywilne z tytułu czynu niedozwolonego (zob. *mutatis mutandis*, *Ndidi przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 41215/14, §§ 69 i 70, 14 września 2017 r.).

97. Trybunał zauważa ponadto, że w odniesieniu do dwóch wyżej wymienionych decyzji odmownych dotyczących udzielenia widzeń małżeńskich skarga nie jest w sposób oczywisty nieuzasadniona w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji. Ta część skargi nie jest również niedopuszczalna z jakichkolwiek innych powodów i dlatego musi zostać uznana za dopuszczalną.

B. Przedmiot skargi

1. Stanowiska stron

(a) Skarżący

98. Skarżący podniósł, że ograniczenie jego prawa do odbywania prywatnych widzeń małżeńskich w zakładzie karnym było nieuzasadnione i niewspółmierne. W szczególności twierdził, że zarzucana ingerencja miała destrukcyjny wpływ na jego życie rodzinne i uniemożliwiła jemu i jego żonie posiadanie większej liczby dzieci. Skarżący podkreślił również, że utrzymywanie kontaktu z rodziną poprzez dozorowane wizyty, rozmowy telefoniczne i korespondencję różni się od utrzymywania więzi rodzinnych i małżeńskich. Utrzymywanie więzi rodzinnych i małżeńskich nie było możliwe w zakładzie karnym, gdzie nie zezwalano na fizyczny kontakt z żoną podczas dozorowanych widzeń i gdzie nie udzielano widzeń bez dozoru w oddzielnym pomieszczeniu. Wreszcie skarżący podniósł, że fakt, iż zgodnie z prawem widzenia małżeńskie stanowiły nagrodę lub ulgę

przyznawane według uznania dyrektora zakładu karnego, czyniły je praktycznie niemożliwymi do uzyskania.

(b) **Rząd**

99. Rząd stwierdził, że zgodnie z art. 8 Konwencji Układające się Państwa nie miały obowiązku zapewnienia więźniom możliwości odbywania widzeń małżeńskich. W tym zakresie powołał się na decyzję Komisji w sprawie *E.L.H. i P.B.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* ((dec.), skargi nr 32094/96 i 32568/96, 22 października 1997 r.), a także na wyroki Trybunału w sprawach *Aliiev przeciwko Ukrainie* (skarga nr 41220/98, § 188, 29 kwietnia 2003 r.) oraz *Dickson przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* ([WI], skarga nr 44362/04, § 81, ETPC 2007 V).

100. Rząd zwrócił uwagę Trybunału na praktyczną niemożność zapewnienia nieograniczonych widzeń małżeńskich wszystkim więźniom w Polsce, gdzie liczba osób pozbawionych wolności była bliska ustawowemu limitowi (w zakresie przeludnienia). Obecne uregulowanie kwestii widzeń małżeńskich w więzieniu jako nagrody lub ulgi (a nie jako normy blankietowej) uwzględniało zarówno ograniczone zasoby państwa, jak i osobiste potrzeby więźniów, mając na uwadze ostateczny cel, jakim jest ich resocjalizacja.

101. Ponadto Rząd podniósł, że skarżący nie został pozbawiony kontaktu z rodziną, a wszelkie ograniczenia takiego kontaktu (w tym odmowy udzielenia zgody na widzenia małżeńskie) były przewidziane przez ustawę i służyły realizacji uprawnionych celów, a mianowicie: zapewnieniu dyscypliny wśród więźniów; zapobieganiu handlu nielegalnymi przedmiotami i substancjami; zmniejszeniu ryzyka ucieczki więźnia lub jego niesubordynacji; oraz zapewnieniu, by odmowa widzeń małżeńskich była postrzegana jako kara, a zatem miała skutek odstraszący. Stwierdzono również, że taka ingerencja była konieczna w społeczeństwie demokratycznym.

102. Zdaniem Rządu, wnioski skarżącego były każdorazowo należycie rozpatrywane z uwzględnieniem jego zachowania i charakteru popełnionych przez niego przestępstw. Odnotowano [liczne] przypadki naganego zachowania skarżącego. Był karany za naruszenie dyscypliny więziennej; w dwóch przypadkach naruszenia te stanowiły przestępstwa. Został skazany za przestępstwa z użyciem przemocy – mianowicie rozbój i pobicie. Ponadto, nagrody, które ostatecznie skarżącemu przyznano – mianowicie zezwolenie na dodatkowe dozorowane widzenia rodzinne oraz pochwała dyrektora zakładu karnego – nie przyniosły zamierzonego efektu, ponieważ zachowanie skarżącego uległo ponownemu pogorszeniu. Rząd wskazał również, że Zakład Karny w Rzeszowie, w którym skarżący spędził większość czasu podczas trzech okresów osadzenia po wyroku skazującym, był największą jednostką penitencjarną w regionie, zatrudniającą 334 funkcjonariuszy Służby Więziennej, dziesięciu pracowników cywilnych

i mogącą pomieścić 1001 osadzonych. Wreszcie, Rząd podkreślił, że skarżący został pozbawiony intymnego kontaktu z żoną jedynie na stosunkowo krótkie okresy, biorąc pod uwagę, że przebywał na wolności od listopada 2010 r. do stycznia 2011 r. oraz od czerwca do lipca 2011 r.

103. Rząd stwierdził, że w tym kontekście umożliwienie skarżącemu odbywania widzeń małżeńskich byłoby nieuzasadnione i miałoby demotywujący wpływ zarówno na skarżącego, jak i na ogólnie na osadzonych.

(c) Podmioty zgłaszające interwencję strony trzeciej

104. Uwagi pisemne przekazane w dniu 16 maja 2012 r. przez Fundację zawierają przegląd prawa i praktyki krajowej w zakresie funkcjonowania systemu widzeń małżeńskich udzielanych więźniom.

105. Po pierwsze, Fundacja podniosła, że (i) ściśle wymogi, aby nagroda była przyznawana tylko wtedy, gdy skazany wykazał się wyróżniającym się zachowaniem i aby ulga była przyznawana tylko w wypadkach szczególnie uzasadnionych nadzwyczajnymi warunkami rodzinnymi lub osobistymi skazanego, oraz (ii) brak pomieszczeń przystosowanych do widzeń małżeńskich i niewystarczające gwarancje proceduralne powodują, że uzyskanie takiego widzenia jest praktycznie niemożliwe.

106. W tym celu opracowano następujące statystyki krajowe, przygotowane przez eksperta akademickiego. Na podstawie dostępnych danych ekspert stwierdził, że w Polsce zezwolono na widzenia małżeńskie bez dozoru w prywatnym pomieszczeniu: zero razy w latach 1998-2002; trzy razy w 2003 r.; zero razy w 2004 r.; dwa razy w 2005 r., trzy razy w 2006 r.; sześć razy w 2007 r.; jedenaście razy w 2008 r.; dwadzieścia dwa razy w 2009 r.; 9 282 razy w 2010 r.; 12 041 razy w 2011 r. oraz 2747 razy w okresie od stycznia do maja 2012 r. Według strony trzeciej wzrost w latach 2010-2012 był wynikiem wprowadzenia nowego systemu, w którym decyzje dotyczące widzeń odbywanych przez osadzonych były rejestrowane elektronicznie.

107. Powyższe dane za lata 2010-2012 stanowiły łączną liczbę widzeń małżeńskich udzielonych odpowiednio 3557, 4016 i 1558 osobom pozbawionym wolności w każdym z tych lat. Wynika z tego, że ten środek o charakterze nagrody lub ulgi był w rzeczywistości dostępny jedynie dla 5% całkowitej populacji osadzonych w Polsce.

108. Liczba wniosków o udzielenie widzeń małżeńskich, które zostały rozpatrzone odmownie, nie była znana.

109. Po drugie, Fundacja zauważyła, że uznaniowy charakter decyzji o udzielaniu widzeń małżeńskich spowodował niepożądaną rozbieżność między jednostkami penitencjarnymi. W 2011 r. na ogólną liczbę 191 zakładów karnych i aresztów śledczych, dwadzieścia cztery z nich nie udzieliły ani jednego widzenia małżeńskiego w postaci nagrody,

a siedemdziesiąt sześć jednostek nie udzieliło takiego widzenia w postaci ulgi.

110. Po trzecie, aby umożliwić niektórym kategoriom skazanych utrzymanie więzi rodzinnych, administracja więzienna mogła wydawać osadzonym specjalną przepustkę pozwalającą na opuszczenie zakładu karnego na czas nie dłuższy niż trzydzieści godzin (na podstawie art. 138 § 1 pkt 7 Kodeksu) oraz zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego na czas nie dłuższy niż czternaście dni (na podstawie art. 138 § 1 pkt 8 Kodeksu). Liczba osób, które uzyskały takie zezwolenia, wynosiła: 42 750 w 2007 r.; 41 241 w 2008 r.; 39 036 w 2009 r.; 34 778 w 2010 r.; oraz 32 782 w 2011 r. Co do zasady możliwość skorzystania z takiej nagrody uzależniona była od odbycia przez skazanego co najmniej połowy kary pozbawienia wolności w sposób umożliwiający skorzystanie z warunkowego lub przedterminowego zwolnienia.

2. Ocena Trybunału

(a) Zasady ogólne

111. Trybunał potwierdza swoje utrwalone orzecznictwo, zgodnie z którym więźniowie, co do zasady, nadal korzystają ze wszystkich podstawowych praw i wolności gwarantowanych na mocy Konwencji, z wyjątkiem prawa do wolności, przy czym zgodne z prawem pozbawienie wolności wyraźnie wchodzi w zakres art. 5 Konwencji. Nie do pomyślenia jest sytuacja, w której więźniowie traciliby te prawa i wolności jedynie z powodu swojego statusu osoby pozbawionej wolności w wyniku skazania (zob. *Hirst przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (nr 2) [WI], skarga nr 74025/01, §§ 69-70, ETPC 2005-IX; *Dickson, op. cit.*, § 67, ETPC 2007-V; oraz *Stummer przeciwko Austrii* [WI], skarga nr 37452/02, § 99, ETPC 2011).

112. Trybunał miał również możliwość uznania uprawnionego celu polityki stopniowej reintegracji społecznej osób skazanych na karę pozbawienia wolności (zob. *Mastromatteo przeciwko Włochom* [WI], skarga nr 37703/97, § 72, ETPC 2002-VIII; *Maiorano i Inni przeciwko Włochom*, skarga nr 28634/06, § 108, 15 grudnia 2009 r.; *Schemkamper przeciwko Francji*, skarga nr 75833/01, § 31, 18 października 2005 r.; oraz *Boulois przeciwko Luksemburgowi* [WI], skarga nr 37575/04, § 83, ETPC 2012). Jednocześnie Trybunał przyznał, że Układające się Państwa mogą przyznawać więźniom korzyści stanowiące dla nich formę zachęty. Świadczenia takie mogą stanowić przywileje, które mogą być przyznawane lub których przyznania można odmówić według uznania władz (zob. *Boulois, op. cit.*, § 97). Przywileje mogą obejmować w szczególności środki takie jak przepustka z zakładu karnego (zob. *Boulois, op. cit.*, § 98) lub przedterminowe zwolnienie (zob. *Szabó przeciwko Szwecji* (dec.), skarga nr 28578/03, ETPC 2006 VIII; *Tereshchenko przeciwko Rosji*, skarga

nr 33761/05, § 107, 5 czerwca 2014 r.; oraz *Macedo Da Costa przeciwko Luksemburgowi* (dec.), skarga nr 26619/07, § 22, 5 czerwca 2012 r.).

113. Trybunał orzekł, że „istotnym elementem zarówno życia prywatnego, jak i resocjalizacji więźniów jest utrzymywanie ich kontaktu ze światem zewnętrznym w takim stopniu, w jakim jest to możliwe, w celu ułatwienia ich reintegracji społecznej po zwolnieniu, co jest realizowane na przykład poprzez zapewnienie możliwości odwiedzin przyjaciół więźniów oraz umożliwienie korespondencji z nimi i innymi osobami” (zob. *Ciorap przeciwko Mołdawii*, skarga nr 12066/02, § 107, 19 czerwca 2007 r.). Trybunał zauważył również, że w odniesieniu do prawa do widzeń, istotną częścią prawa więźnia do poszanowania życia rodzinnego jest umożliwienie mu przez administrację więzienną, lub w razie potrzeby, udzielenie przez nią pomocy w utrzymaniu kontaktu z bliską rodziną. Jednocześnie należy uznać, że pewne środki kontroli kontaktów więźniów ze światem zewnętrznym są konieczne i same w sobie nie są niezgodne z Konwencją. Środki takie mogą obejmować ograniczenie liczby widzeń rodzinnych, nadzór nad tymi widzeniami oraz, jeśli jest to uzasadnione charakterem przestępstwa i szczególnymi cechami indywidualnymi osadzonego, poddanie osadzonego specjalnemu reżimowi więziennemu lub specjalnym warunkom dotyczącym widzeń (zob. *Khoroshenko przeciwko Rosji* [WI], skarga nr 41418/04, § 123, ETPC 2015, i przytoczone tam orzecznictwo).

114. Trybunał, podobnie jak wcześniej Komisja (zob. *X. przeciwko Republice Federalnej Niemiec*, skarga nr 3603/68, decyzja Komisji z dnia 4 lutego 1970 r.; *G.S. i R.S. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 17142/90, decyzja Komisji z dnia 10 lipca 1991 r.; oraz *E.L.H. i P.B.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skargi nr 32094/96 i 32568/96, decyzja Komisji z dnia 22 października 1997 r.), z aprobatą odnotował ruchy reformatorskie w kilku krajach europejskich, zmierzające do poprawy warunków w zakładach karnych poprzez ułatwienie widzeń długoterminowych (zwanych również „małżeńskimi”). Trybunał podkreślił jednak, że odmowa udzielania takich widzeń może być uznana za uzasadnioną ze względu na zapobieganie zakłócaniu porządku i przestępczości w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji (zob. *Aliiev, op. cit.*, oraz *Nazarenko przeciwko Łotwie*, skarga nr 76843/01, § 26, 1 lutego 2007 r.). Trybunał potwierdził, że Konwencja nie wymaga, aby Układające się Państwa wprowadziły przepisy dotyczące takich widzeń. W związku z tym jest to obszar, w którym Układające się Państwa korzystają z szerokiego marginesu oceny przy określaniu działań, które należy podjąć w celu zapewnienia zgodności z Konwencją, z należytym uwzględnieniem potrzeb, zasobów społeczności i jednostek (zob. *Dickson, op. cit.*, § 81, oraz *Epnens-Gefners przeciwko Łotwie*, skarga nr 37862/02, § 62, 29 maja 2012 r.). W sprawie *Aliiev przeciwko Ukrainie* Trybunał uznał, że odmowa udzielenia przez administrację więzienną zgody na umożliwienie skarżącemu prywatnego, fizycznego kontaktu z żoną nie była niezgodna z Konwencją,

będąc uzasadnionym środkiem służącym zachowaniu porządku i zapobieganiu przestępczości (*Aliev, op. cit.*, §§ 185-190).

115. Trybunał wyjaśnił już, że w odniesieniu do systemów dyscyplinarnych i oceny indywidualnego zachowania może być trudno tworzyć przepisy z dużą precyzją i że pewien stopień elastyczności może być nawet pożądanym, aby umożliwić sądom krajowym kształtowanie prawa w świetle ich oceny, jakie środki są niezbędne w szczególnych okolicznościach każdej sprawy (zob. *Goodwin przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 27 marca 1996 r., § 33, *Zbiór 1996-II*). Logiczną konsekwencją zasady, że prawo musi nadawać się do powszechnego stosowania, jest, że brzmienie ustaw jest nie zawsze precyzyjne. Potrzeba uniknięcia nadmiernej sztywności oraz dotrzymania kroku zmieniającym się okolicznościom oznacza, że wiele ustaw nieuchronnie redagowanych jest w, w większym lub mniejszym stopniu, w sposób ogólny. Wykładnia i stosowanie takich aktów prawnych zależy od praktyki (zob. *Gorzelik i Inni przeciwko Polsce* [WI], skarga nr 44158/98, § 64, ETPC 2004-I, oraz *Oleksandr Volkov przeciwko Ukrainie*, skarga nr 21722/11, 9 stycznia 2013 r.).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w przedmiotowej sprawie

(i) Zakres sprawy

116. W niniejszej sprawie Trybunał rozpatrzy skargę skarżącego na podstawie art. 8 Konwencji dotyczącą dwóch decyzji odmownych administracji więziennej z dnia 18 marca 2010 r. oraz z dnia 20 września 2011 r. w przedmiocie udzielenia dodatkowych widzeń małżeńskich (zob. paragrafy 33 i 36 powyżej).

117. Trybunał zauważa, że skarga skarżącego w oparciu o art. 8 Konwencji ma dwojaki charakter. Jest ona, po części, skierowana przeciwko przepisom ustawy o udzielaniu więźniom widzeń małżeńskich. Skarżący twierdzi, że uregulowanie takich widzeń nie jako prawa, lecz jako nagrody przyznawanej według uznania dyrektora zakładu karnego, zasadniczo czyni przedmiotową ustawę nieprzewidywalną, widzenia nieuchronnie i praktycznie niemożliwymi do uzyskania, a cały system nieproporcjonalnym. Druga część skargi skarżącego dotyczy szczególnych okoliczności odmowy uznania przez organy administracji więziennej, że skarżący zasługiwał, biorąc pod uwagę jego zachowanie w zakładzie karnym, na udzielenie mu wnioskowanych widzeń małżeńskich (zob. paragraf 98 powyżej).

(ii) System widzeń małżeńskich w prawie krajowym

118. Trybunał zauważa, że prawo krajowe wyraźnie kwalifikuje widzenia małżeńskie jako nagrody, w kategorii dodatkowych korzyści lub przywilejów, które mogą być przyznane jako nagroda dla więźnia

wyróżniającego się dobrym zachowaniem lub jako forma ulgi mająca na celu zachęcenie więźnia do poprawy zachowania (zob. paragraf 61 powyżej). Udzielenie widzenia małżeńskiego zależy od uznania dyrektora zakładu karnego lub jego zastępcy, a ich decyzja jest związana z indywidualnym zachowaniem więźnia, który ubiega się o widzenie małżeńskie. Częstotliwość i czas trwania takich widzeń nie są określone w Kodeksie karnym wykonawczym. Uzyskanie widzenia małżeńskiego jest na gruncie prawa krajowego przywilejem, a nie prawem. Co więcej, udzielenie widzenia uzależnione jest właśnie od spełnienia określonych w ustawie przesłanek (wyróżnienie się przez skazanego dobrym zachowaniem). W związku z tym, niniejszą sprawę należy odróżnić od tych spraw, które dotyczą dozorowanych widzeń rodzinnych na podstawie art. 217 § 1 Kkw (zob. np. *Wegera przeciwko Polsce*, skarga nr 141/07, 19 stycznia 2010 r.) lub przepustek okolicznościowych udzielanych z uwagi na szczególne wydarzenia w życiu rodzinnym, które odbywają się w ściśle określonych okolicznościach (zob. *Płoski przeciwko Polsce*, skarga nr 26761/95, § 38, 12 listopada 2002 r.; *Giszcza przeciwko Polsce*, skarga nr 40195/08, § 36, 29 listopada 2011 r.; oraz *Czarnowski przeciwko Polsce*, skarga nr 28586/03, § 26, 20 stycznia 2009 r.).

119. Trybunał zauważa w tym kontekście, że Wzorcowe reguły minimalne postępowania z więźniami ONZ zachęcają Państwa do tworzenia systemów ulg odpowiednich dla różnych kategorii więźniów w celu zachęcania do dobrego sprawowania, rozwijania poczucia odpowiedzialności oraz zapewnienia zainteresowania i współpracy więźniów w procesie ich resocjalizacji. System ulg może stanowić ważny instrument wdrażania polityki stopniowej reintegracji społecznej osób skazanych na karę pozbawienia wolności.

120. Trybunał zauważa również, że CPT nie wyraził sprzeciwu wobec polskiego systemu dodatkowych lub wydłużonych widzeń jako nagród dla więźniów (zob. paragrafy 66 i 67 powyżej).

121. Zachęty dla więźniów zakładają szerokie ujęcie normatywne, które nie może w sposób wyraźny i wyczerpujący określać wszystkich szczegółów dotyczących potencjalnego dostępu do systemu ulg i nagród. Biorąc pod uwagę, że mają one charakter przywileju, a nie prawa, dostęp do takich środków i korzystanie z nich zależy od bardzo konkretnych okoliczności sprawy i konkretnego zachowania danej osoby, które z konieczności są oceniane w każdym przypadku indywidualnie. W związku z tym krajowy system ulg i nagród z definicji zakłada uznaniowość w ocenie zachowania więźniów i przyznawaniu lub odmowie przyznania określonych korzyści. Szczegółowe przepisy mogą w szczególności ograniczać możliwość przyznawania nagród w sytuacjach w nich nieprzewidzianych. Jednocześnie to właśnie przyznanie nagrody wymaga sprawdzenia, czy spełnione zostały szczególne przesłanki uzasadniające jej przyznanie. Wymóg szerszego uzasadnienia niespełnienia ogólnie sformułowanych przesłanek

wyróżniającego się dobrego zachowania może rodzić pewne problemy. Ponadto omawiane zachęty będą zazwyczaj wchodzić w zakres życia prywatnego lub rodzinnego chronionego przez art. 8 Konwencji. Artykuł 8 Konwencji nie może być interpretowany jako wykluczający system ulg przyznawanych więźniom jako nagrody za dobre sprawowanie.

(iii) Czy doszło do ingerencji?

122. W kontekście polskich ram prawnych oraz w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy Trybunał stwierdza, że nawet jeśli widzenia małżeńskie stanowią przywilej, to odmowę ich udzielenia należy uznać za szczególny rodzaj ingerencji w prawo skarżącego do poszanowania jego życia rodzinnego w rozumieniu Konwencji (zob. *mutatis mutandis*, *Płoski, op. cit.*, §§ 32 i 38; *Giszcak, op. cit.*, § 27; oraz *Ciorap, op. cit.*, § 111). Niemniej, oceniając zgodność tej ingerencji z art. 8, Trybunał musi wziąć pod uwagę fakt, że kwestionowany środek jest elementem systemu przywilejów dla więźniów obejmującego nieodłączny element uznaniowości.

(iv) Czy ingerencja była przewidziana przez ustawę i dokonana w realizacji uprawnionego celu?

123. Trybunał zauważa, że podstawę ingerencji stanowiły przepisy art. 137 i 141 Kodeksu. Była zatem przewidziana przez ustawę.

124. Trybunał przyznaje również, że ograniczając skarżącemu dostęp do prywatnych widzeń z żoną, władze realizowały uprawnione cele, a mianowicie zapewnienia dyscypliny wśród więźniów i resocjalizacji więźniów.

(v) Czy władze krajowe zachowały właściwą równowagę?

125. Trybunał musi teraz ustalić, czy odmowa ze strony władz udzielenia skarżącemu przedmiotowych widzeń małżeńskich była arbitralna lub oczywiście nieuzasadniona.

126. Trybunał zauważa, że skarżący przedstawił uzasadnienie swoich wniosków, stwierdzając po pierwsze, że widzenia intymne były konieczne dla utrzymania więzi małżeńskich jego i jego żony (w przeciwieństwie do relacji rodzinnych, które mogą być utrzymywane poprzez widzenia dozorowane, rozmowy telefoniczne i korespondencję). Po drugie, oświadczył, że para chce mieć kolejne dziecko. Po trzecie, odnosząc się do zaawansowanego stadium resocjalizacji i swojego wyjątkowego zaangażowania, stwierdził, że zasługuje na nagrodę, ewentualnie na ulgę w rozumieniu odpowiednich przepisów (zob. paragraf 22 powyżej).

127. Rozpatrując odmownie przedmiotowe wnioski, zastępca dyrektora Aresztu Śledczego w Rzeszowie sporządził na nich odrębne notatki zawierające słowo „odmownie”. Pierwsza odmowa w niniejszej sprawie została przedłożona Trybunałowi bez drugiej strony tego dokumentu

(zob. paragraf 26 powyżej). Druga odmowa składa się z odrębnej notatki sporządzonej przez wychowawcę więziennego skarżącego w dniu 19 września 2011 r. Notatka ma następujące brzmienie: „Wniosek nie został uwzględniony; względy wychowawcze; poinformowałem osadzonego o możliwości wnioskowania o ww. widzenie w trybie nagrodowym; brak szczególnych przesłanek.” (zob. paragraf 27 powyżej).

128. Trybunał uważa przede wszystkim, że notatka z wyjaśnieniem, która została sporządzona przez wychowawcę skarżącego, nie stanowi, ściśle rzecz biorąc, części decyzji o odmowie udzielenia widzenia małżeńskiego, ponieważ jedynym podmiotem uprawnionym na mocy prawa do wydania (i uzasadnienia) takiej odmowy jest dyrektor lub zastępca dyrektora jednostki penitencjarnej.

129. Ponadto ten dodatkowy dopisek, nawet jeśli zostanie uwzględniony, jest jednak w dużym stopniu niejednoznaczny i powtarza się względem innych odmów dokonanych w toku wydarzeń, których dotyczy niniejsza sprawa.

130. Trybunał musi następnie ustalić, czy orzeczenia wydane w związku ze skargami skarżącego usunęły powyższą nieprawidłowość – to znaczy, czy sędzia penitencjarny zbadał sytuację skarżącego w pełni i w sposób zindywidualizowany oraz czy przedstawił wymagane uzasadnienie.

131. Trybunał nie może zająć stanowiska w przedmiocie treści orzeczenia sędziego penitencjarnego dotyczącego odmowy z dnia 20 września 2011 r., ponieważ jego odpis nie został przedłożony przez strony (zob. paragraf 38 powyżej). W odniesieniu do orzeczenia z dnia 30 kwietnia 2010 r., Trybunał zauważa, że sędzia penitencjarny odniósł się do zuchwałości skarżącego oraz licznych kar dyscyplinarnych, jakie zostały na niego nałożone. Informacje te pochodziły ze szczegółowego sprawozdania z czynności sprawdzających dotyczącego przedmiotu skargi, które zostało sporządzone na potrzeby postępowania odwoławczego przez Zastępcę Dyrektora Zakładu Karnego w Rzeszowie oraz przez pracowników administracji penitencjarnej, którzy przypuszczalnie mieli bezpośredni kontakt ze skarżącym (zob. paragraf 37 powyżej). Sędzia penitencjarny wyjaśnił, że takie zachowanie wykluczało możliwość uzyskania przez skarżącego jakiegokolwiek nagrody. Ponadto skarżącemu zasugerowano, aczkolwiek w sposób ogólny, że udzielenie widzenia małżeńskiego uzależnione jest od ciągłej i aktywnej resocjalizacji (a nie sporadycznych przejawów dobrego zachowania). Wreszcie, sędzia penitencjarny uznał, że odmowa zgody na widzenie małżeńskie nie zakłóciła więzi rodzinnej, ponieważ więź ta była w tym czasie podtrzymywana poprzez widzenia dozorowane, korespondencję i rozmowy telefoniczne (zob. paragraf 35 powyżej).

132. Mając na uwadze powyższe elementy, Trybunał stwierdza, że zasadniczo powody odmownego rozpatrzenia wniosków skarżącego o widzenia małżeńskie były wystarczające dla uzasadnienia odmowy przyznania nagrody za wyróżniające się dobre zachowanie oraz

że zachowanie skarżącego w zakładzie karnym i jego kontakty rodzinne w tym czasie zostały wzięte pod uwagę.

133. Nie można zatem uznać, że zarzucana w skardze ingerencja wynikała z użycia „tępego narzędzia”, które masowo pozbawiło jedną kategorię więźniów ich praw konwencyjnych lub nałożyło ogólne lub automatyczne ograniczenie na wszystkich skazanych (*a contrario, mutatis mutandis, Hirst, op. cit.*, § 82).

134. Ponadto, biorąc pod uwagę dokumentację dotyczącą zachowania skarżącego w zakładzie karnym, a w szczególności liczne kary dyscyplinarne (zob. paragraf 18 powyżej), Trybunał nie może uznać, że przedmiotowe odmowy były arbitralne lub oczywiście nieuzasadnione.

135. W związku z tym nie doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

II. ZARZUT NARUSZENIA ART. 12 KONWENCJI

136. Skarżący podniósł, że jednym z powodów, dla których wnioskował o widzenia małżeńskie w więzieniu, była chęć poczęcia kolejnego dziecka przez niego i jego żonę. W związku z tym, w odniesieniu do odmowy udzielenia przez administrację więzienną zgody na widzenia małżeńskie w kontekście prawa skarżącego do założenia rodziny, Trybunał uznał za zasadne rozważenie z urzędu kwestii dotyczącej spełniania przez Polskę wymogów wynikających z art. 12 Konwencji, który w swojej istotnej dla niniejszej sprawy części brzmi następująco:

„Mężczyźni i kobiety w wieku małżeńskim mają prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa.”

137. Zarzut ten jest jednak powiązany z zarzutem rozpatrywanym powyżej. Wynika z tego, że część dotycząca tych odmów udzielenia widzeń małżeńskich, od których skarżący nie złożył środka odwoławczego, musi zostać odrzucona na podstawie art. 35 ust. 1 i 4 Konwencji z powodu niewyczerpania krajowych środków odwoławczych. Pozostała część musi zostać uznana za dopuszczalną. Nie stwierdziwszy naruszenia art. 8, Trybunał uważa jednak, że nie powstaje odrębna kwestia wymagająca oceny na podstawie art. 12 Konwencji w odniesieniu do wyżej wymienionych dwóch odmów przyznania skarżącemu widzeń z żoną bez dozoru (zob. *Dickson, op. cit.*, § 86).

Z TYCH PRZYCZYN TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną w części, w jakiej dotyczy spełnienia wymogów Konwencji przez dwie odmowy udzielenia widzeń małżeńskich, które były przedmiotem środków odwoławczych, a w pozostałej części uznaje ją za niedopuszczalną;

WYROK W SPRAWIE LESŁAW WÓJCIK PRZECIWKO POLSCE

2. *Orzeka*, że nie doszło do naruszenia art. 8 Konwencji;
3. *Orzeka*, że nie ma potrzeby badania skargi w zakresie naruszenia art. 12 Konwencji.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie w dniu 1 lipca 2021 r., zgodnie z Regułą 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Liv Tigerstedt
Zastępca Kanclerza

Tim Eicke
Przewodniczący